

**Zuzana Sekeráková Búriková, Panie k deťom
a na upratovanie. Masarykova univerzita, Brno 2017, 156 s.–**

Autorka recenzovanej knihy Zuzana Sekeráková Búriková sa rozhodla otvoriť málo prebádané výskumné pole v sociálnej antropológii, etnológii a v sociálnych vedách na Slovensku. Po úspešnej knihe *Au pair* (Polity Press, Cambridge 2010, spoluautor D. Miller), v ktorej sa venovala slovenským opatrovateľkám detí vo Veľkej Británii, zamerala sa na trh platených prác v domácnostiach na Slovensku. Ide o vznikajúci, zatiaľ menej rozvinutý pracovný trh, o ktorom má akademická i laická verejnosť pomerne málo poznatkov. Platené práce v domácnostiach nepatria na Slovensku k štatisticky významným druhom zárobkov. Väčšina rodičov naďalej uprednostňuje, aby sa o deti od narodenia po tri roky starala matka (zriedkavejšie otec), alebo niekto z príbuzenstva, prípadne kolektívne detské zariadenie, čiže jasle. Od troch rokov deti spravidla nastupujú do škôlok. Súhlasím plne s autorkou, že i štatisticky menej početné javy vôbec nemusia byť marginálne a nevýznamné pre výskum. Naopak, môžu napriek svojej zdanlivej okrajovosti veľmi dobre odzrkadľovať úlohy a zmeny úloh rôznych kľúčových sociálnych inštitúcií: v tomto prípade rodiny, štátu a jeho sociálnej politiky (s.7–8). A tak má výskum i týchto javov svoje vedecké a spoločenské opodstatnenie.

Zuzana Sekeráková Búriková si svoje výskumné ciele jasne vymed-

zila a presne ich vysvetlila svojim čitateľom. Zamerala sa iba na ženy, ktoré vykonávajú platenú prácu v domácnostiach, a tiež na určité druhy prác – na starostlivosť o deti, upratovanie domácnosti a varenie. Nezaoberala sa mužmi, ktorí taktiež vykonávajú viaceré platené práce v domácnostiach ako maľovanie, opravy a (hoci zriedkavejšie) aj upratovanie. A taktiež vylúčila zo svojho zreteľa ďalšie práce vykonávané v domácnostiach ako starostlivosť o seniorov, chorých a nevládných, doučovanie detí, či záhradnícke práce a podobne. Hlavnou lokalitou jej výskumu bola Bratislava, kde podľa doterajších zistení sa takýto trh práce najviac rozvíja. Menšiu výskumnú sondu uskutočnila i v Banskej Bystrici. Zvolila si kvalitatívne výskumné metódy, to znamená hĺbkové, semi-štrukturované rozhovory a pozorovania. Svoje terénne dáta doplnila dostupnými informáciami z internetových a iných zdrojov, a tak jej kniha prináša vskutku širokú škálu výskumných dát.

Obraz, ktorý autorka vykreslila, je vskutku plastický a pútavý. Čitatelia nájdu v knihe detailné poznatky o rôznych druhoch domácných prác, po ktorých začína byť stúpajúci dopyt – pravidelné, občasné alebo sezónne (napríklad pred sviatkami ako Vianoce alebo Veľká noc) upratovanie bytov a domov, starostlivosť o deti či už

celodenná, večerná (babysitting), alebo občasná, ako aj sprevádzanie detí na rôzne mimoškolské činnosti a tiež isté kombinácie domácich prác a pestúnstva. Hoci sa ženy na výpomoc do domácnosti najímajú v drvivej väčšine bez formálnej pracovnej zmluvy, teda iba ústne a z ich dohodnutej mzdy obyčajne nie sú odvádzané poplatky do sociálnej a zdravotnej poisťovne, autorke sa podarilo zistiť i škálu platieb, aké sa spravidla za rôzne služby platia v Bratislave a Banskej Bystrici. Taktiež popísala spôsoby najímania – cez agentúry, na inzeráty, prostredníctvom neformálnych sietí, na odporúčanie a podobne a ich výhody alebo nevýhody z pohľadu zamestnávateľov i zamestnaných. Kvalitatívne metódy bádania umožnili, pochopiteľne, priniesť omnoho viac cenných dát: ako napríklad o tom, koho si predstavujú zamestnávatelia ako ideálne panie k deťom a koho by chceli na upratovanie. Či sa stretávajú predstavy a požiadavky zamestnávateľov s predstavami a možnosťami žien, ktoré sa dajú najímať na domáce práce. Ako sú oceňované rôzne druhy prác z pohľadu zamestnávateľov a pracovníčok a prečo sa niektoré práce a pracovníčky cenia viac a iné menej. Stretáva sa dopyt s ponukou a do akej miery? Ako sa profiluje takýto trh práce, ktorý nemá dostatočnú tradíciu? Mám na mysli tú skutočnosť, že v druhej polovici 20. storočia, v období komunistického režimu najímanie na domáce práce

viac menej zaniklo a poznatky o takýchto prácach sa vytratil.

Na publikácii si zvlášť cením niekoľko skutočností. Po prvé, že sa Zuzane Sekerákovej Búrikovej podarilo svoj výskum zo Slovenska zasadiť do medzinárodného odborného diskurzu a interpretovať svoje terénne dáta za pomoci jasne stanovených konceptov a teoretických východísk. Po druhé, presvedčivo ukázala, ako súvisí potreba po pomocníčkach v domácnosti so sociálnymi politikami štátu na Slovensku, čo nám hovorí tento jav o deľbe domácich prác medzi mužom a ženou a ďalšími členmi domácnosti, ako sa v tomto jave odrážajú predstavy o roliach žien a mužov v spoločnosti, ktorá prechádza významnou transformáciou. V neposlednom rade, ako sa v skúmaných javoch zrkadlia normy, postoje (presnejšie škála noriem a postojov) na starostlivosť o deti, na ich výchovu a na domáce práce. Po tretie, svoje výskumné dáta autorka neustále porovnávala s podobnými dátami v iných krajinách Európy i zámoria, poukázala na podobnosti a rozdiely medzi Slovenskom a štátmi, kde platená práca v domácnosti má dlhodobú tradíciu a kontinuitu. Takýto výklad terénnych dát na pozadí širokej znalosti bohatej odbornej literatúry je veľmi presvedčivý a prínosný v plnom význame tohto slova. A po štvrté, štýl Zuzany Sekerákovej Búrikovej je jasný, ľahko čitateľný, kniha je prehľadne štruktúrovaná. Autorka ukázala, že publikácia, ktorá spĺňa

všetky štandardy vedeckej práce, môže byť napísaná pútavým, nekomplikovaným jazykom, a preto prístupná nielen pre odbornú, ale aj širokú laickú verejnosť.

Myslím, že autorke sa veľmi dobre podarilo cez výskum o pomocnici-

ach v domácnosti podať zaujímavý obraz o dnešnej spoločnosti na Slovensku, o fungovaní štátu a rodiny i o dynamických premenách, ktoré priniesla veľká politická zmena pred tridsiatimi rokmi a následná transformácia celej spoločnosti.

Gabriela Kiliánová (ÚESA SAV Bratislava)

Benjamin R. Teitelbaum, *Lions of the North. Sounds of the New Nordic Radical Nationalism.* Oxford University Press, New York 2017, 210 s.–

Pokud se etnomuzikologické, resp. etnografické hudebně antropologické zkoumání má zabývat jevy, které souvisejí s významnými sociálními i politickými procesy současnosti, patří kniha Benjamin R. Teitelbauma rozhodně k těm, které stojí za to přečíst i se jimi v řadě ohledů inspirovat při vlastním zkoumání. Jak už naznačuje podtitul publikace, kniha se zabývá otázkou, jakým způsobem se v hudebních aktivitách odráží proměna radikálního severského či nordického nacionalismu a do jaké míry hudba (ne)zasahuje do politiky v dotčených zemích. Jevy, které Teitelbaum popisuje především ve Švédsku, lze stále pozorovat i jinde ve světě. Pokud obrátíme pozornost k České republice, i zde se najde zajímavá, ne tak dalece vzdálená paralela. V roce publikování Teitelbaumovy knihy zvítězila v anketě Zlatý slavík v kategorii „skupiny“ kontroverzní skupina Ortel. Její přední stejnojmenný zpěvák se rov-

něž umístil hned za Karlem Gottem. Přestože záhy následovaly pochybnosti ohledně počtu hlasů a způsobu jejich započítávání a v dalším roce se anketa nekonala vůbec, vypovídá tato skutečnost o současné atmosféře ve společnosti. Nelze si nevšimnout, že například s tvorbou Daniela Landy a skupiny Orlík z 90. let se dosud pojí nejen jistá nostalgie, ale také přesvědčení o „prorockém“ charakteru i stále narůstající aktuálnosti i nejnovějších textů dle fanoušků „největšího z našich hudebníků“.

Těžištěm knihy *Lions of the North* jsou data získaná z terénního výzkumu, tj. ze zúčastněného pozorování a polostrukturovaných i neformálních rozhovorů s hudebníky, krajně pravicovými aktivisty, ideology i politiky. Hlubší pozornost je věnována vybrané hudební tvorbě, u níž autor poskytuje základní potřebnou hudební analýzu, zabývá se též texty a zejména pak kontexty jejího vzniku, provozování i přijímání po-